Székely Szabolcs

Goldonov

■ CARLO GOLDONI: KARNEVÁLVÉGI ÉJSZAKA ■

Meddig maradjon a karácsonyfa a lakásban? – örökzöld társalgási téma, kockázatmentesen bedobható baráti összejövetelen, nyelvórán vagy januárban, kínos hallgatás esetén két emelet között a liftben. Érdemes azonban hosszasabban is végiggondolni: ha létezik tárgy, amely közönyös hallgatásával is figyelemért ágaskodik, az minden bizonnyal az egyhetesnél idősebb karácsonyfa. Vége a nagy vacsoráknak, visszakapja hétköznapi arcát a szoba, s lassanként az ajándékok is használatba állnak, de a fenyő azért marad; marad és figyel, hogy tanúja legyen szilveszternek, farsangnak, karneválvégi éjszakának. Első felvonás, első jelenet: a színpad sarkában műfenyő jelzi, itt a szeretet ünnepe volt.

Rusznyák Gábor nem először rendez mulatságot. Igaz, a Szkénében játszott *Bozgorok* fogadói környezetében még csak motívum, s nem központi jelentőségű az eszem-iszom. A *Karneválvégi éjszaka* már ezt jelöli ki témájának, s nem csupán magának a darabnak az okán – a színházi ismertető is az előadás középpontjába helyezi magát a mulatságot: „Akárcsak a szilveszterektől, születésnapoktól, házibuliktól, ettől a karneválvégi éjszakától mindenki vár valamit. A hétköznapokból való kiszakadást. A nagy történést. Az igazit. Az egyszerit [...] S történik, ami történni szokott. Látszatjókedv, ital, némi zene, tánc, mulatozás, flörtök, szerelmek, csókok, megcsalások, pofonok, aztán másnap: a megszégyenülés, a kijózanodás." Azért érdemes ideidézni a szórólapot, mert közvetve rámutat a magyar nyelv szóhasználatára: tudniillik hogy a *mulatság* szó helyett legtöbbször pontosabb lenne a *mulatás* – vagyis az *idő múlatása* –, aminek a mélyén ott lapul valami végtelen csehovi kilátástalanság.

A „csehovi" pedig nem légből kapott jelző: lehetetlen nem észrevenni Domenica (Kovalik Ágnes) sóhajtozásának folytonos utalását. „Moszkva, Moszkva" – nyög föl kétségbeesve minduntalan, megtudván, hogy szerelme, Anzoletto (Lengyel Tamás) hosszú időre a szovjet fővárosba utazik. Ha másért nem is, már ezért megéri a darab áthelyezése az 1960-as–70-es évekbe. A Moszkva utáni vágyakozás ugyanis egyrészt vicces felhangjává válik a kor feltétlen Nyugat-rajongásának, másrészt egy csapásra berántja az előadásba a *Három nővér* világát.

Domenica-Irina tehát nem csak Anzoletto után akar Moszkvába menni, ahogy ez utóbbi sem csak a szovjet mintarajzoló elvtársak miatt kész a távozásra. Zamaria (Szombathy Gyula) házibulijának összes vendége ugyanúgy szenved az eseménytelen látszatélettől, mint Csehov figurái. A külföldi út azonban – Anzolettót kivéve – mindenki számára elérhetetlen. Talán nem véletlen, hogy ő marad mindvégig a legjózanabb, s csak a többiek áznak el keservesen. Nekik ugyanis Moszkva helyett csak vodka jut; a teljesebb élet helyett az öntudatlan nekiveselkedések sorozata: kétségbeesett kapálózás, vegyél fel, vigyél el, folytonos menekülés, vészkijárat a pohár fenekén. A kártyázásnál már mindenki magától értetődően nyakalja a töményet. Az előadás egyik legerősebb képe, ahogy Bastiano (Schneider Zoltán) ráveti magát a nyugágyon elhasaló Elenetta asszonyra (Marjai Virág) – ütemes mozgásától a kerti bútorok úgy torlódnak egymásba a színen, mint sarkvidéki

Wéber Kata, Kocsó Gábor és Szervét Tibor

Koncz Zsuzsa felvételei

Mészáros Tamás, Kovalik Ágnes, Tolmár Fanni, Csányi Sándor, Szombathy Gyula, Lengyel Tamás és Karalyos Gábor

jégtáblák. Rusznyák csúcsra – vagy pontosabban: mélypontra – járatja az első felvonást, amelyet egy kecses női okádás képe zár.

Goldonit a *commedia dell'arte* meghaladójaként szokás számon tartani, aki a *tipi fissi*n túllépve hús-vér figurákat alkotott. A Radnóti Színház előadásának szereplői viszont érdekesmód mintha a *relazioni fissi,* a változtathatatlan típuskapcsolatok rabjai lennének. Ilyen a macsó Bastiano és a nagyvilági Marta (Timkó Eszter) házassága, a féltékeny Agostino (Csányi Sándor) és Elenetta állandó veszekedésekkel terhelt szerelme, vagy a papucs Lazzarónak és a migrén zsarnokának, Alba asszonynak viszonya is.

Ezek az emberek szeretik egymást – a tragikomédia mindkét eleme ebből fakad. Tragédia (bármennyire kisszerű is) abból, hogy társukon keresztül saját sorsukhoz is görcsösen ragaszkodnak. Vergődnek a szeretés rutinformái közt, de képtelenek kiszakadni belőlük. Ugyanakkor a komikum is ebből a ragaszkodásból adódik nemegyszer, mert ezek a paradox viszonyok szeretetre méltóak, tehát méltóak a nevettetésre is. Legpontosabban ez Agostino és Elenetta viszonyán látszik: „szeretem, csak... csak kikaparom a szemét!" – mondja az asszony, s kétségünk sem férhet hozzá, Agostino is rajong az asszonyért, még akkor is, ha érzései olykor lila foltot hagynak felesége szeme alatt.

A házastársakon túl persze sokkal érdekesebbé válik a másik két pár szappanoperai története: a már élemedett korú Madame Gatteau (Csomós Mari) szerelmes Anzolettóba, Anzoletto szerelmes Domenicába, Domenica viszontszereti Anzolettót, viszont apja, Zamaria nem engedi el a lányát maga mellől. A megoldáshoz Domenicának radikális lépésre, az előadásnak pedig kulcsjelenetre van szüksége: a lány akkor jelenti be, hogy – ha törik, ha szakad – Moszkvába megy szerelmével, mikor a házibuli másnapján csoportkép készül a mulatság résztvevőiről. Az amúgy is kevés statikus kép közül ez a leghangsúlyosabb: a hosszú exponálás közben villog a vaku stroboszkópja, hangtalanul, szélesre tárt mosollyal merednek a szereplők az objektívbe. A hosszú másodpercek közben Zamaria nyájas vigyorgása bőgésre görbül; s mire elkattan a gép, hangzavarral kitör a botrány, de már hiába. Itt ugyanis tíz-egynéhány másodperc alatt lejátszódott minden. Rusznyák gyakorlatilag ebbe a rövid, néma és mozdulatlan időbe sűríti az egész darabot, és e jelenetmag köré „csupán" illusztrációnak, lábjegyzetnek építi fel a *Karneválvégi éjszaká*t.

Domenica bejelentése felborítja a lakásnyi világrendet. Ezzel ellöki a darabot az áttételes *Három nővér*-párhuzamtól is, mely persze – és ezt fontos megjegyezni – eddig a pontig is csak finom utalásokkal van jelen. A csehovi háttérzenénél rendszerint jóval hangosabbak a harsány poénok és a korabeli slágerek; mert a Radnóti előadása alapvetően mégiscsak komédia. Ugyanakkor a felpörgetett jelenetek gegjei közt a nézőnek folyton készen kell állnia a hirtelen váltásokra, mikor a humorba keserédes szivárog. Ilyen élmény többek közt a szélhámos Momolo (Szervét Tibor) egyik nagy pillanata: tökéletes jampecként vonul ki matt részegen a hasonló állapotban levő Polonia kisasszonyhoz (Wéber Kata), feláll egy székre, és a *Love me tender*t énekli, olyan röhejesen, hogy az már csak őszinte lehet. Többek közt az ilyen jelenetek miatt érdemes *víg játékot* rendezni: Szervét Tibor tántorogva, felnyalt hajjal, tenyérnyi lencsés napszemüvegben, fehér műbőr ruhában *tényleg* szívbemarkolóan énekel.

Elutazása előtt elbúcsúzik a fiatal pár: Domenica apjához intéz néhány szót, Anzoletto pedig szeretett városától köszön el. A Radnóti előadásában Goldoni darabjának vége – a szerző is ezzel búcsúzott Velencétől – jellemző az egész mű feldolgozására. A fiatal kelmeárus hazájáról beszél; hogy soha nem felejti el, hogy mindig érte fog dolgozni, hogy mindig Velence marad a legfontosabb. Beszéde szónoki magasságokba emelkedik, mire valaki végre leinti: jó lesz már, elég lesz már. Nem azért, mert nem őszinték a szavai, hanem mert újra tudatosodik: a Moszkvába menésnek nem csupán konkrét jelentése van.

Hogy éppenséggel valóban elutaznak, s valóban oda, az már független attól, hogy – a hepiend ellenére – Goldoni–Rusznyák szereplői továbbra is *Moszkvába vágynak.*

CARLO GOLDONI: KARNEVÁLVÉGI ÉJSZAKA
(Radnóti Miklós Színház)

FORDÍTOTTA: Török Tamara. **ZENEKAR:** Puskás Péter, Termes Rita, Kovács Norbert, Stencli Tamás, Gyenes Béla. **DÍSZLET-JELMEZ:** Ignjatovic Kristina. **ZENEI VEZETŐ:** Puskás Péter. **KOREOGRÁFUS:** Kadala Petra. **A RENDEZŐ MUNKATÁRSA:** Balák Margit. **RENDEZŐ:** Rusznyák Gábor. **SZEREPLŐK:** Szombathy Gyula, Kovalik Ágnes, Lengyel Tamás, Schneider Zoltán, Timkó Eszter, Kocsó Gábor, Martin Márta, Csányi Sándor, Marjai Virág, Wéber Kata, Szervét Tibor, Csomós Mari, Mészáros Tamás, Karalyos Gábor.